

Zločini nad djecom i maloljetnicima u Prijedoru od 1992. do 1994. godine

JASMIN MEDIĆ

Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju
Sarajevo, Bosna i Hercegovina
jasmin.medic@iis.unsa.ba

Da bi zauzele kompletno područje općine Prijedor, srpske vojne i policijske snage napale su dijelove u kojima su Bošnjaci ili Hrvati bili većinsko stanovništvo. Tako je 24. svibnja 1992. napadnut Kozarac i njegova okolica, a ubrzo nakon toga područje Ljubije. Od 24. do 26. svibnja 1992. srpske su vlasti formirale logore Omarska, Keraterm, Trnopolje i nekoliko drugih mjesta zatočenja. Onamo su dovedeni i potom zatočeni Bošnjaci i Hrvati s područja grada i općine Prijedor. Zauzimanje općine završeno je u drugoj polovini srpnja 1992., kada su napadnuta bošnjačka i hrvatska sela na lijevoj obali Sane. Prema do sada prikupljenim podacima, na području općine Prijedor ubijeno je 3173 Bošnjaka i Hrvata.

U svim spomenutim zločinima žrtve su bila i djeca i maloljetnici, ubijeni isključivo zbog svoje nacionalne ili vjerske pripadnosti. Pored toga bili su žrtve zatočenja, progona i drugih oblika zločina. U radu ćemo se fokusirati na ubojstva 102 djece i maloljetnika pozivajući se na evidencije o nestalim i ekshumiranim osobama. Datum njihova nestanka evidentiran je na osnovi prijave članova obitelji, što ne mora nužno značiti da su toga dana ubijeni. Pronalazak njihovih posmrtnih ostataka tijekom ekshumacija i činjenica da su ta tijela, ali i ona koja još uvijek nisu ekshumirana, evidentirana u bazi Međunarodne komisije za traženje nestalih (ICMP) dokazi su ubojstva djece i maloljetnika.

Ključne riječi: Prijedor; zločini; djeca; maloljetnici; Vojska Srpske Republike Bosne i Hercegovine; policija

Uvod

Prijedor je općina u sjeverozapadnom dijelu Bosne i Hercegovine (BiH). Usprkos demografskoj slici općine prema kojoj su relativnu većinu stanovništva činili Bošnjaci,¹ općina je bez suglasnosti političkih predstavnika Bošnjaka

¹ Nacionalni sastav općine Prijedor prema popisu stanovništva 1991. godine: Bošnjaci 49 351 (43,85 %), Srbi 47 581 (42,27 %), Jugoslaveni 6459 (5,73 %), Hrvati 6306 (5,61 %) i „ostali” 2836 (2,51 %). Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, *Popis*, Statistički bilten broj 234.

i Hrvata 17. siječnja 1992. pripojena Autonomnoj regiji Krajina (ARK),² čime je postala dijelom jednostrano proglašene Srpske Republike Bosne i Hercegovine (SrR BiH).³ Jugoslavenska narodna armija (JNA), kao vojni operativac režima Slobodana Miloševića, provodila je vojne ciljeve Srpske demokratske stranke (SDS) već izbijanjem agresije na Republiku Hrvatsku. Na istom zadatku bila je i u BiH, što se pokazalo najprije u listopadu 1991. napadom na selo Ravno, a do lipnja 1992. JNA je (od svibnja 1992. preimenovana u Vojsku SrR BiH) napala sve dijelove BiH.

Prijedor je bio strateški važna općina za srpske vojne i političke strukture kao koridor između Banje Luke i drugih dijelova Bosanske krajine u kojima je vladao SDS. Nelegalne i nelegitimne odluke koje je SDS provodio uz pomoć Banjalučkoga korpusa JNA kulminirale su preuzimanjem vlasti u Prijedoru 30. travnja 1992. godine.⁴ Na sve položaje u općini čelnici SDS-a postavili su svoje članove ili osobe lojalne politici stranke. Među (novim) općinskim funkcionarima (Savjeta za narodnu odbranu, a poslije Kriznoga štaba opštine Prijedor) bili su i pripadnici JNA – pukovnik Vladimir Arsić (komandant 343. motorizirane brigade) i major Radmilo Zeljaja (načelnik štaba 343. motorizirane brigade).⁵ Takvo preuzimanje vlasti značilo je poništavanje rezultata prvih demokratskih izbora 1990., neuvažavanje popisa stanovništva iz 1991. i oduzimanje političkih prava prijedorskim Bošnjacima i Hrvatima.⁶ Nakon preuzimanja vlasti nesrpsko stanovništvo ostalo je bez posla, njihova djeca više nisu smjela ići u školu i ograničena im je sloboda kretanja. Radio Prijedor, koji se stavio u službu SDS-a, emitirao je propagandu protiv Bošnjaka i Hrvata i time aktivno sudjelovao u širenju mržnje prema pripadnicima tih dvaju naroda.⁷ U

² Autonomna regija Krajina je formalno-pravni nasljednik Zajednice opština Bosanske krajine formirane u travnju 1991. godine. U odluci o proglašenju ta se regija proglašava neodvojivim dijelom federativne Jugoslavije. ICTY, Skupština zajednice opština Bosanske krajine, *Odluka o proglašenju Autonomne oblasti Krajina kao neodvojivog dijela Savezne države federativne Jugoslavije i sastavnog dijela federalne jedinice BiH*, Banja Luka, 16. 9. 1991.

³ ICTY, Skupština srpskog naroda opštine Prijedor, *Odluka o pripajanju Autonomnoj regiji Bosanska krajina*, broj 003/92, Prijedor, 17. 1. 1992.

⁴ Za preuzimanje vlasti mobilizirano je deset policijskih stanica sa 1587 pripadnika. ICTY, SJB Prijedor, Depeša broj: 11-12/1873, 30. 4. 1992.

⁵ Savjet za narodnu odbranu preimenovan je u Krizni štab opštine Prijedor 15. svibnja 1992. godine. Sastav tijela ostao je isti. ICTY, Skupština opštine Prijedor, *Odluka o organizovanju i radu Kriznog štaba opštine Prijedor*, Prijedor, maj 1992.

⁶ Na prvim demokratskim izborima u BiH 1990. Stranka demokratske akcije (SDA), s najviše osvojenih glasova u BiH, pobijedila je i na razini općine Prijedor. S osvojenih 30 poslaničkih mjesta (od ukupno 90) u Skupštini općine SDA je formirala koaliciju s drugoplasiranim SDS-om, koji je osvojio 28 poslaničkih mjesta. Na osnovi međustranačkih dogovora s SDS-om i Hrvatskom demokratskom zajednicom, koja je osvojila dva odbornička mandata, formirana je nova lokalna vlast. Čelnici stranaka dogovorili su se i o raspodjeli položaja, pa je pobjedničkoj stranci pripalo mjesto predsjednika općine. Tako će prof. Muhamed Čehajić kao kadar SDA biti imenovan na tu dužnost. ICTY, Predmet br. IT-97-24-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 31. 7. 2003.), paragraf 49.

⁷ ICTY, Predmet br. IT-98-30-T, *Pred pretresnim vijećem, Tužilac protiv Miroslava Kvočke, Milojevice Kosa, Mlađe Radića, Zorana Žigića i Dragoljuba Praća, Presuda* (Den Haag: ICTY, 2. 11. 2001.), paragraf 1.

kakvoj su se situaciji nalazili njihovi pripadnici ilustriraju nam i prvi zločini počinjeni nad civilima bošnjačke nacionalnosti i neaktivnost srpske policije da istraži slučaj.⁸ Ta ubojstva, motivirana nacionalnom i vjerskom nesnošljivošću, izazvala su strah i neizvjesnost među bošnjačkim i hrvatskim stanovništvom.

Sljedeći potez JNA i SDS-a bilo je preuzimanje kontrole nad cjelokupnim područjem općine Prijedor, što je za krajnji cilj imalo, provođenjem etničkoga čišćenja, uspostavljanje trajne etničke dominacije srpskoga naroda. To je moglo biti ostvareno isključivo vojnim napadima na dijelove općine i grada Prijedora u kojima Srbi nisu činili većinski dio stanovništva, formiranjem logora, masovnim zločinima i protjerivanjem bošnjačkoga i hrvatskoga stanovništva. U operacionalizaciji će aktivno sudjelovati jedinice Vojske SrRBiH, odnosno 1. krajiškoga korpusa Vojske SrRBiH⁹ i pripadnici policijskih struktura.¹⁰ Kako je prijedorska vlast slijedila odluke viših razina vlasti (ARK i SrRBiH), novoimenovani predsjednik općine Milomir Stakić potpisao je odluku o općoj mobilizaciji srpskoga stanovništva 22. svibnja 1992. godine.¹¹ Na teritoriju općine Prijedor bilo je otprilike 12 000 vojnih obveznika u jedinicama Vojske SrRBiH.¹² Tako su finalizirane sve potrebne pripreme za napad na bošnjačko i hrvatsko stanovništvo općine Prijedor.

Napadi, logori, zločini protiv civilnoga stanovništva

Područje Kozarca imalo je više od 20 000 stanovnika, od čega su Bošnjaci s preko 90 % od ukupnoga broja činili apsolutnu većinu. Kako je to područje geografski okruženo selima koja je većinski nastanjivalo srpsko stanovništvo, koje se usto masovno odazvalo na mobilizacijske pozive, Kozarac je bio u potpunom okruženju srpskih snaga. Napad koji je započeo u podnevnim satima 24. svibnja 1992. predvodile su jedinice 1. krajiškoga korpusa Vojske SrRBiH. U napadu na Kozarac sudjelovali su dijelovi 43. motorizirane brigade,¹³ 5. kozarske brigade i druge vojne jedinice iz 1. krajiškoga korpusa

⁸ To ubojstvo opisano je u Dostavi podataka koje je SJB Prijedor uputio CSB-u Banja Luka: „Dana 2. 5. 1992. god. pripadnik VRS Zavišić Jovan iz autobusa na relaciji Bos. Dubica – Prijedor u naselju Kragulji izveo dvoje putnika Šahinić Ismeta i Šahinić Rasima, te sa traktora skinuo Kučković Jusufa i Ganim Mumina, te ih pobio iz automatske puške. Od tada se nalazi u bjekstvu (...).” ICTY, SJB Prijedor, Broj: 11-17-01-1, Prijedor, 8. 6. 1993.

⁹ ICTY, Komanda 1. krajiškog korpusa, *Opšta mobilizacija vojske Srpske republike BiH – naređenje*, op. str. pov. br. 467-2, 21. 5. 1992.

¹⁰ Nakon preuzimanja vlasti načelnik Stanice javne bezbjednosti Prijedor postaje Simo Drljača. Tijekom svibnja 1992. dolazi do masovne mobilizacije njezina rezervnoga sastava. Tako je broj policajaca u svibnju povećan za 1139 pripadnika u odnosu na travanj 1992. godine. ICTY, SJB Prijedor, *Izveštaj o radu Stanice javne bezbjednosti Prijedor za posljednjih 9 mj. 1992. g.*, Prijedor, januar 1993.

¹¹ ICTY, Krizni štab opštine Prijedor, *Odluka o izvršenju mobilizacije na području opštine Prijedor*, broj 03/3, Prijedor, 22. 5. 1992.

¹² KLIKO, „Prilog proučavanju stradanja Bošnjaka i Hrvata Prijedora 1992.,” 345, bilj. 16.

¹³ Ukupno brojno stanje 1. krajiškoga korpusa VSrRBiH iznosilo je 39 004 oficira i vojnika. Prijedorska 43. motorizirana brigada VRS-a (prilikom transformacije 5. korpusa JNA u 1. kra-

Vojske SrRBiH, policijske strukture Stanice javne bezbjednosti (SJB) Prijedor¹⁴ te pripadnici Centra službe bezbjednosti (CSB) Banja Luka.¹⁵ S druge strane jedinice Teritorijalne odbrane Republike Bosne i Hercegovine (TO RBiH) odnosno Štaba TO Kozarac¹⁶ i policija, koje su branile Kozarac, nisu po brojnom stanju i naoružanju mogle pružiti znatniji otpor.¹⁷ S početkom napada stanovništvo je stavljeno pod koncentričnu vatru artiljerije, tenkova i drugoga naoružanja da bi, potaknuto prvim dijelom napada, to područje zaposjele srpske snage.¹⁸ Dva dana nakon početka napada SJB Prijedor izvještava o situaciji na području Kozarca te se navodi da je u „akciji čišćenja terena u Kozarcu, Kozaruši, Trnopolju i Kamičanima očišćeno oko 70 % teritorija”.¹⁹ U bezizlaznoj situaciji i u pokušaju da se spase civili izloženi kontinuiranom granatiranju,²⁰ Stanica milicije Kozarac 26. svibnja 1992. donosi odluku o predaji. No, usprkos odluci, napadi popraćeni zločinima su nastavljeni. O tome svjedoči i izvještaj 1. krajiškoga korpusa Vojske SrRBiH od 3. lipnja 1992., u kojem se navodi da su „preduzete mjere u daljem čišćenju Kozarca”.²¹ „Čišćenje” Kozarca i njegove okolice nastavljeno je i tijekom iduća dva mjeseca. Posljedica toga napada stradanje je, kako je rečeno u nekoliko presuda pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), oko 800 bošnjačkih i hrvatskih civila.²² Među ubijenim civilima na tom području bila su i djeca i maloljetnici. Prvoga dana napada ubijeni su 11-godišnji Muhamed Kenjar i 17-godišnji Almir Talun-

jiški korpus VSrRBiH 343. motorizirana brigada JNA preimenovana u 43. motoriziranu brigadu VSrRBiH) imala je 6124 oficira i vojnika i po brojnosti je bila druga brigada u sastavu toga korpusa. ICTY, Komanda 1. krajiškog korpusa, *Likvidacija „zelenih beretki” u širem rejonu s. Kozarac*, op. str. pov. br. 44-1/150-1, St. Gradiška, 27. 5. 1992.

¹⁴ ICTY, SJB Prijedor, dep. br. 11-12-1-2102/92, Prijedor, 5. 7. 1992.

¹⁵ ICTY, Predmet br. IT-08-91-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina, Presuda* (Den Haag: ICTY, 27. 3. 2013.), paragraf 655.

¹⁶ Tijekom 1990. JNA je potpuno razoružala TO BiH. Razoružavanje u okružnim štabovima Bihać i Banja Luka završeno je 13. lipnja 1990. godine. ŠADINLIJA, *Teritorijalna odbrana Bosne i Hercegovine 1986 – 1992*, 184; ICTY, Štab TO Kozarac, *Spisak za mobilizaciju*, 1992.

¹⁷ SIVAC, *Kolika je u Prijedoru čaršija*, 100.

¹⁸ RADA KOVIĆ, *Besmislena YU ratovanja*, 142.

¹⁹ U istom se izvještaju navodi da policija ima suradnju s vojnim organima i pripadnicima Službe nacionalne bezbjednosti. ICTY, SJB Prijedor, depeša broj: 11-12-2025, Prijedor, 26. 5. 1992.

²⁰ ICTY, Predmet br. IT-97-24-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 31. 7. 2003.), paragraf 142.

²¹ ICTY, Komanda 1. krajiškog korpusa, *Redovni borbeni izvještaj*, pov. br. 44-1/160, 3. 6. 1992.

²² ICTY, Predmet br. IT-08-91-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina, Presuda* (Den Haag: ICTY, 27. 3. 2013.), paragraf 532.; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, *Pred pretresnim vijećem, Tužilac protiv Slobodana Miloševića /Odluka po predlogu za donošenje oslobađajuće presude/* (Den Haag: ICTY, 16. 6. 2004.), paragraf 182.; ICTY, Predmet br. IT-94-1-T, *Pred pretresnim vijećem, Tužilac protiv Duška Tadića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 14. 7. 1997.), paragrafi 38. i 56. Podatak o broju ubijenih u nekoliko je navrata pred MKSJ-om iznio pukovnik Osman Selak, koji je prisustvovao sastanku Komande 1. krajiškoga korpusa VRS-a nakon napada na Kozarac. Opširnije: „Selak: VRS kod Prijedora ubila najmanje 800 mještana”.

džić.²³ Srpska vlast usprkos predaji ne udovoljava ni molbama za evakuaciju ranjene djece.²⁴ Dana 26. svibnja 1992. ubijeni su 17-godišnjaci Armin Žerić i Faruk Mahmuljin.²⁵ Istoga je dana ubijen i 16-godišnji Edin Bešić. O događanjima prije samoga ubojstva svjedoči Edinova majka Saima Bešić: „Moj sin Edin imao je 16 godina kada smo krenuli da se predamo. Morali smo ga nositi, jer je bio nepokretan, povrijedio je kičmu kao beba. Nosali smo ga u deki, za dva ćoška. Vojnici su mi ga oduzeli i odveli. Do danas nisam našla njegovo tijelo.”²⁶ Sutradan, kada je dio civila deportiran za Prijedor, a drugi se povukao na Kozaru, ubijen je u Kozarcu 17-godišnji Suad Blažević.²⁷

U akciji nastavka „čišćenja” područja Kozarca u lipnju je ubijen 15-godišnji Kemal Bešić, čiji će posmrtni ostaci biti pronađeni u masovnoj grobnici Tomašica, u koju su tijekom napada srpski vojnici odvozili posmrtnu ostatku ubijenih kozaračkih Bošnjaka. U drugoj polovini lipnja ubijen je 17-godišnji Alija Hodžić. Njegovi posmrtni ostaci pronađeni su u zaseoku Brđani.²⁸ Dječak Amir Forić nalazio se u obiteljskoj kući u Kamičanima krajem lipnja 1992. godine. Ubijen je dva dana prije 12. rođendana. Amirovi posmrtni ostaci ekshumirani su u zaseoku Đonlagići.²⁹ U Kozaruši je u srpnju 1992. „nestao” 17-godišnji Mirsad Forić.³⁰ Elvis Denić i Ilijaz Poljak, obojica 17-godišnjaci, ubijeni su istoga dana – 9. srpnja 1992., ali na različitim mjestima: Elvis u Kozarcu, a Ilijaz u Donjim Garevcima. Ilijazovi posmrtni ostaci pronađeni su u Trnopolju, a Elvi-sovi u Kozarcu.³¹ Tijekom „čišćenja” Kozarca ubijen je i 16-godišnji Fahrudin Hegoić.³² Šesnaestogodišnja Zlata Hrnčić živjela je u Trnopolju do početka agresije na BiH. Nestala je 1992. u Jakešu (općina Modriča).³³ Velid Softić iz Kamičana najmlađa je žrtva zločina. Ta tromjesečna beba umrla je, kako su izjavili

²³ *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 260, 383.

²⁴ Dr. Idriz Merdžanić, liječnik iz Kozarca, pokušao je organizirati evakuaciju dvoje ranjene djece, od kojih su jednom noge bile potpuno smrskane, ali nije dobio dozvolu. Rečeno mu je da sve „balije” tu trebaju umrijeti jer će ih ionako sve pobiti. ICTY, Predmet br. IT-97-24-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 31. 7. 2003.), paragraf 146.

²⁵ ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 427; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 285, 399.

²⁶ „Roditelji ubijene djece Prijedora: Nisu ni znala šta je rat”; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 57.

²⁷ *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 69.

²⁸ Posmrtni ostaci Kemala Bešića pronađeni su 2004. prilikom prve ekshumacije u Tomašici, kada je ekshumirano šesnaest tijela. ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 402; BEGIĆ, RAMIĆ, ALIŠIĆ, *Tomašica – masovna grobnica*, 92; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 59, 190.

²⁹ ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 337; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 159.

³⁰ *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 162.

³¹ BEGIĆ, *Genocid u Prijedoru – svjedočenja*, 252, 254; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 127, 344.

³² Točan datum nestanka žrtve nije naveden. *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 185.

³³ BEGIĆ, *Genocid u Prijedoru – svjedočenja*, 32; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 205.

banjalučki doktori, uslijed nedostatka kisika u bolnici Paprikovac 20. svibnja 1992. godine.³⁴

Kao „izgovor” za masovne zločine nad civilima u Kozarcu Radoslav Brđanin, jedan od vođa ARK-a, izjavio je krajem srpnja 1992. da „posjeduje dokaz da je u Kozarcu pripreman totalni genocid nad srpskim narodom” tako što je „srpsku djecu do tri godine, prema zamislama mudžahedina, trebalo sunetiti a svu ostalu poklati”.³⁵ Brđanin nikada, čak ni u procesu koji je pred MKSJ-om vođen protiv njega, nije javnosti predočio nikakve dokaze o posjedovanju planova o pripremi genocida nad srpskim narodom. Mediji, pogotovo oni pod srpskom kontrolom, nikada ga nisu suočili s pitanjem njegove odgovornosti za zločine nad djecom i maloljetnicima.

Nakon pada Kozarca preživjeli Bošnjaci deportirani su u Prijedor ili odvedeni u logore Omarska, Keraterm i Trnopolje, simbole zločina nad civilnim stanovništvom u BiH 1992. godine. U Prijedoru su, uz odvođenje civila u logore, započeli zločini nad Bošnjacima i Hrvatima. Napadnuti su dijelovi grada u kojima su Bošnjaci činili većinski dio stanovništva, poput Staroga grada, koji su srpski vojnici prethodno opkolili.³⁶ Šesnaestogodišnji Almir Marošlić iz Trnopolja u to se vrijeme nalazio u Prijedoru. Ubijen je 30. svibnja 1992., a njegovi posmrtni ostaci pronađeni su u masovnoj grobnici Jakarina kosa.³⁷ Protjeran u Prijedor iz zaseoka Matrići u blizini Trnopolja, 17-godišnji Admir Zulić ubijen je istoga dana kada i Almir Marošlić. Njegovi posmrtni ostaci pronađeni su, kao i Almirovi, u Jakarinoj kosi.³⁸ U Kurevu je ubijen, a u Briševu ekshumiran Mirsad Svraka iz Rizvanovića. Ubijen je u 17. godini života.³⁹

Premda su u tri spomenuta prijedorska logora prvi zatočnici dovedeni tijekom napada na Kozarac, odluku o njihovu osnivanju donio je Krizni štab opštine Prijedor 31. svibnja 1992. godine.⁴⁰ Među zatočenicima su pored osoba s područja Kozarca bili i građani Prijedora⁴¹ i prigradskih naselja kada je provedeno etničko čišćenje.⁴² Od formiranja do konačnoga raspuštanja logora Trnopolje civili su kontinuirano dovođeni. U tom je periodu u logoru Omarska

³⁴ *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 373; FMUP BiH, Obrazac: IONL br. 4/96, *Izjava o nestalom licu*, Sanski Most, 25. 7. 2006.

³⁵ ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Radoslava Brđanina, Presuda* (Den Haag: ICTY, 31. 9. 2004.), paragraf 325., nap. 852.

³⁶ ICTY, Predmet br. IT-97-24-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 31. 7. 2003.), paragraf 277.

³⁷ BEGIĆ, RAMIĆ, ALIŠIĆ, *Tomašica – masovna grobnica*, 92; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 289.

³⁸ *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 397.

³⁹ ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 344; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 380.

⁴⁰ ICTY, SJB Prijedor, Str. pov. br. 11-12-20, Prijedor, 31. 5. 1992.

⁴¹ Da bi lakše prepoznavali Bošnjake i Hrvate, preko Radija Prijedor naređeno im je da prilikom kretanja gradom oko ruke stave bijele vrpce i istaknu bijele zastave na svojim kućama. ICTY, Predmet br. IT-08-91-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina, Presuda* (Den Haag: ICTY, 27. 3. 2013.), paragraf 523.

⁴² ICTY, Komanda 1. krajiškog korpusa, Op. pov. br. 44-1/155, 31. 5. 1992.

do njegova konačnoga raspuštanja 21. kolovoza 1992. ubijeno, prema do sada prikupljenim podacima, 458 zatočenika bošnjačke i hrvatske nacionalnosti.⁴³ U Keratermu je do raspuštanja logora 5. kolovoza ubijeno 362 zatočenika.⁴⁴ Tijekom petomjesečnoga postojanja logora Trnopolje u njemu je bilo oko 23 000 zatočenika.⁴⁵ Dio zatočenih djevojčica u Trnopolju bile su žrtve silovanja. Očevici su svjedočili da je među silovanimima bila i jedna 13-godišnjakinja.⁴⁶ Djeca i maloljetnici u sva tri logora bili su podvrgnuti raznim torturama. S obzirom na broj zatočenika, najviše ih je bilo u Trnopolju.

Fehim Đonlagić iz Kamičana prošao je svu torturu zajedno s drugim zatočenicima u Omarskoj. Bio je jedan od 28 maloljetnih zatočenika toga logora.⁴⁷ Sredinom lipnja 1992. Fehim je ubijen u logoru. Bilo mu je 16 godina. Njegovi posmrtni ostaci ekshumirani su u masovnoj grobnici na lokalitetu Jakarina kosa.⁴⁸

U Trnopolju je ubijeno četvero maloljetnika. Đemal Duračak bio je u dobi od 17 godina, kao i Miroslav Harca i Midhat Mahmuljin kada su ubijeni. Posmrtni ostaci Đemala i Midhata ekshumirani su.⁴⁹ Midhat je izveden iz logora i strijeljan. „Došli su Rade Vlasenko, Mile Puškar i još jedan čovjek i odveli ga po neka drva... Tu je i strijeljan.”⁵⁰ Najmlađa žrtva logora Trnopolje bila je 5-godišnja Emira Mulalić. Ubijena je naočigled svojih roditelja u listopadu 1992. godine. Otac Emir svjedočio je da mu je u logoru čak dopušteno da kćeri pruži prvu pomoć i da ju odvezu u banjalučku bolnicu, ali ju nisu uspjeli spasiti: „U Trnopolju smo bili, u logoru. Stajala je, igrala se između nas... Stala je meni uz nogu i samo pade dijete. Odmah sam rekao snajper. Pogledao sam u zraku spušta se roletna, prozor, povikao sam snajper. Ona je pala i odmah joj je krenula krv iz ušiju. Kako je pala na asfalt na sve strane je liptala krv. Bila je tu prva pomoć, preporučili su mi da ne idem za Banjaluku spasiti dijete pošto ima punktova, ne garantuju mi da ću proći. Ona je podlegla ženi mi u krilu pred bolnicom u Banjaluci.”⁵¹

⁴³ O osnivanju, uvjetima i zločinima u logoru Omarska opširnije: ICTY, Predmet br. IT-98-30-T, *Pred pretresnim vijećem, Tužilac protiv Miroslava Kvočke, Milojevice Kosa, Mlađe Radića, Zorana Žigića i Dragoljuba Prcaća, Presuda* (Den Haag: ICTY, 2. 11. 2001.); *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 276.

⁴⁴ *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 278.

⁴⁵ ICTY, Crveni krst Republike Srpske, Opštinska organizacija Prijedor, *Izveštaj o radu opštinske organizacije Crvenog krsta Prijedor od 05.05. do 30.09.1992.*, Prijedor, 30. 9. 1992.; ICTY, Predmet br. IT-97-24-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 31. 7. 2003.), paragraf 326.

⁴⁶ ICTY, Predmet br. IT-97-24-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 31. 7. 2003.), paragraf 244.

⁴⁷ ICTY, CSB Banja Luka, *Izveštaj o zatečenom stanju i pitanjima u vezi sa zarobljenicima, sabirnim centrima, iseljavanju i ulozi SJB u vezi sa aktivnostima*, Banja Luka, 18. 8. 1992.

⁴⁸ ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 371; BEGIĆ, RAMIĆ, ALIŠIĆ, *Tomašica – masovna grobnica*, 92; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 145.

⁴⁹ *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 133, 182, 286.

⁵⁰ „Ubistvo rođaka”

⁵¹ „Emir Mulalić / Potresna priča oca najmlađe žrtve koja je danas ukopana u Prijedoru”; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 321.

Ubojstva djece i maloljetnika u selima na lijevoj obali Sane

U sela na lijevoj obali Sane ubrajali su se Čarakovo, Hambarine, Zecovi, Rakovčani, Rizvanovići i Biščani. Sela su bila u apsolutnoj većini naseljena Bošnjacima, koji su činili preko 90 % mještana.⁵²

Od kraja svibnja 1992. ta su sela bila okružena srpskim vojnim i policijskim snagama. Njihovi stanovnici mogli su se kretati Prijedorom samo s bijelom vrpcom na ruci. Međutim, čak ni u takvim okolnostima nijednom Bošnjaku ili Hrvatima nije bila zajamčena sigurnost. To svjedoči i sudbina 16-godišnjega Idriza Dženanovića, mještanina Hambarina ubijenog tijekom boravka u Prijedoru u lipnju 1992. godine.⁵³ Sedamnaestogodišnji Almir Habibović „nestao” je 12. lipnja u Hambarinama, selu u kojem je živio. Žrtva zločinačkoga djelovanja srpskih vojnih i policijskih struktura u Čarakovu je i 17-godišnji Muharem Osmanović. U istom selu pronađeni su posmrtni ostaci Almira i Muharema.⁵⁴

Sve do 20. srpnja 1992. srpske vojne i policijske snage držale su to područje u okruženju. Nakon toga počinje petodnevni napad na ta sela te hrvatsko selo Briševo i Ljubiju.⁵⁵ Napad je predvodila 43. motorizirana brigada 1. krajiškoga korpusa Vojske SrRBiH. „Tog ponedjeljka 20. jula, valjda iz razloga što sa Bošnjacima više nisu imali kud, srpski vojni i politički vrh odlučuje da ih jednostavno pobije u što većem broju. Dakle, 20. jula 1992. godine pokolj u Prijedoru je kulminirao.”⁵⁶ Iako su mnoga djeca i maloljetnici ubijeni i tijekom napada i „čišćenja” Kozarca i Prijedora te u logorima, najveći ih je broj ubijen u vrijeme napada na sela lijeve obale Sane. Već prvoga dana napada ubijen je 17-godišnji Sulejman Alagić iz Rizvanovića.⁵⁷ Toga je dana u Rizvanovićima ubijen i 14-godišnji Elvis Šarčević. Njegovi posmrtni ostaci pronađeni su u masovnoj grobnici Tomašica.⁵⁸

Tijekom napada na Biščane 20. srpnja ubijeni su 17-godišnji Muhamed Avdić i Kemal Ramulić. Njihov vršnjak Damir Dedić ubijen je u bišćanskom zaseoku Hegići. S njim je u istom zaseoku ubijen Fikret Hegić, također u 17. godini života. Enes Duratović i njegov stričević Halid Duratović ubijeni su u rodnim Biščanima. Enesu je bilo 17, a Halidu 15 godina. Njihovi će posmrtni ostaci biti pronađeni 2013. u masovnim grobnicama Jakarina kosa i Toma-

⁵² Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, *Popis*, Statistički bilten broj 234.

⁵³ *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 142.

⁵⁴ *Isto*, 173, 337.

⁵⁵ ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Radoslava Brđanina, Presuda* (Den Haag: ICTY, 31. 9. 2004.), paragrafi 407.-412.

⁵⁶ „25 godina od genocida u Prijedoru – Govor ptica genocidom rastjeranih”.

⁵⁷ *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 23.

⁵⁸ BEGIĆ, RAMIĆ, ALIŠIĆ, *Tomašica – masovna grobnica*, 92, 130; ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 442; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 356.

šica.⁵⁹ Bit će pronađeno i tijelo Sanela Vojnikovića, 15-godišnjega mještanina Bišćana.⁶⁰ U masovnoj grobnici Jakarina kosa pronađeni su posmrtni ostaci Jasmina Hadžića, 17-godišnje žrtve napada na Bišćane.⁶¹ Jasmin Hajrudin još je jedna maloljetna žrtva napada na Bišćane 20. srpnja. Ubijen je u 16. godini života, kao i Edin Kadić i Almir Kaltak.⁶² Sedamnaestogodišnji Dževdet Kadić također je žrtva napada na Bišćane. Njegovi će posmrtni ostaci biti ekshumirani u istom selu.⁶³ Toga 20. srpnja ubijen je i 17-godišnji Edin Kadić.⁶⁴ Četvero djece i maloljetnika prezimena Kadirić ubijeno je toga dana u Rizvanovićima i Bišćanima te u Ljubiji. To su Admir (17 godina), Fahrudin (16 godina), Sanel (14 godina) i Suad (17 godina).⁶⁵ Posmrtni ostaci Admira Kadirića ekshumirani su u masovnoj grobnici Tomašica,⁶⁶ a Fahrudinovo tijelo prebačeno je na lokaciju Čujelo u općini Sanski Most, gdje je i ekshumirano.⁶⁷

U drugom dijelu općine Prijedor u vrijeme napada na sela na lijevoj obali Sane počinjen je 22. srpnja 1992. pokolj nad porodicom Dženanović u Donjim Garevcima. Među žrtvama su bila djeca Ajdin i Alen te njihova 17-godišnja tetka Maida Dženanović. Alen je ubijen u četvrtoj godini života, a Ajdin u devetoj.⁶⁸

Sudbin Bačić imao je 17 godina kada je ubijen u Bišćanima, gdje se zatekao 23. srpnja 1992. godine.⁶⁹ Istoga je dana napadnuto Čarakovo, a time nastavljena operacionalizacija masovnih zločina u tom dijelu općine Prijedor.⁷⁰ Među žrtvama napada bila su djeca i maloljetnici, što će potvrditi i kasnije ekshumacije. Tijela 2-godišnjega Anela Behlića i 16-godišnjega Ermina Behlića pronađena su u Čarakovu.⁷¹ Tijelo ubijenoga Vjekoslava Dolića, kojem je bilo 17 godina kada je ubijen, ukopano je na prijedorskom gradskom groblju

⁵⁹ MRKALJ-DURBEN, *Mama, hier gibt es Licht*, 211; BEGIĆ, RAMIĆ, ALIŠIĆ, *Tomašica – masovna grobnica*, 92; ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 371; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 39, 122, 135, 136, 185, 349.

⁶⁰ BEGIĆ, RAMIĆ, ALIŠIĆ, *Tomašica – masovna grobnica*, 92; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 393.

⁶¹ ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 372; BEGIĆ, RAMIĆ, ALIŠIĆ, *Tomašica – masovna grobnica*, 92; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 176.

⁶² BEGIĆ, RAMIĆ, ALIŠIĆ, *Tomašica – masovna grobnica*, 92; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 177, 228, 246.

⁶³ ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 247; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 228.

⁶⁴ Dana 20. srpnja u Bišćanima su ubijena dva dječaka istoga imena i prezimena: Edin (Abdu-lah) Kadić, čiji su posmrtni ostaci ekshumirani u Tomašici, i Edin (Dževad) Kadić, ekshumiran u selu Ljeskare. ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 436; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 228, 229.

⁶⁵ *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 234-241.

⁶⁶ BEGIĆ, RAMIĆ, ALIŠIĆ, *Tomašica – masovna grobnica*, 92.

⁶⁷ *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 237.

⁶⁸ *Isto*, 142, 143.

⁶⁹ *Isto*, 44.

⁷⁰ ICTY, Predmet br. IT-97-24-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 31. 7. 2003.), paragrafi 267. i 286.

⁷¹ ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 288, 289.

Pašinac.⁷² Među žrtvama toga dana bili su i Emsud, Jasmin i Samir Brdar, mještani Zecova. Sva trojica bila su u dobi od 16 godina kada su ubijeni. Tijela su im pronađena u Kurevu, mjestu u kojem su ubijeni.⁷³ U Kurevu je toga dana ubijen 17-godišnji Elvir Selimović,⁷⁴ a u istom selu tijekom srpnja ubijen je i njegov vršnjak Nedžad Muhić iz Hambarina.⁷⁵ U Zecovima su 23. srpnja ubijena braća Ibrahim i Adis Hopovac. Tijela 6-godišnjega Adisa i 8-godišnjega Ibrahima ekshumirana su u Zecovima.⁷⁶ Prema svjedočenju oca ubijenih dječaka, toga su dana ubijene i njegova majka i supruga: „Moj sinovi od šest i osam godina bili su na biciklu i ubili su ih s leđa. Mater mi je sjedila za stolom i tu su je ubili, dok je sjedila. Žena je počela bježati uz put i pogodili su je snajperom nakon 50 metara. Tako sam ih i zatekao, jer sam se ja skrivao kada su krenuli odvoditi muškarce. Ukopani su u bašti pored kuće.”⁷⁷ U istom je selu 23. srpnja 1992. ubijen, a poslije i ekshumiran, i Amir Tatarević, 17-godišnji dječak.⁷⁸ Dan nakon ubojstava u Čarakovu, Biščanima i Zecovima, u Ljubiji je ubijen 15-godišnji Elvis Kadić, mještanin Biščana. Njegovi će posmrtni ostaci biti pronađeni u masovnoj grobnici Redak.⁷⁹

Tijekom napada na civilno stanovništvo hrvatske nacionalnosti 24. i 25. srpnja 1992. ubijena su četiri maloljetnika prezimena Matanović. Šesnaestogodišnji Ervin i 17-godišnjaci Predrag i Zoran ubijeni su u Muštanici 24. srpnja i ekshumirani u selu Stara Rijeka u blizini Ljubije. Idućega dana ubijen je 15-godišnji Goran Matanović iz sela Rasavci. Njegovi posmrtni ostaci pronađeni su u selu Raljaš.⁸⁰ Luka Mlinar žrtva je pokolja u Briševu. Ubijen je u 16. godini života. Njegovi posmrtni ostaci pronađeni su u Briševu.⁸¹ Istoga dana, 25. srpnja 1992., počinjeni su najveći zločini nad djecom i maloljetnicima u Zecovima.⁸² Srpski vojnici opkolili su selo i došli u naselje Gradina, gdje je živjelo više članova porodice Bačić. Svi su se krili u jednoj kući (preko trideset članova, uglavnom žene i djeca). Kada su srpski vojnici došli pred kuću, tražili su da svi iziđu. Potom su ih počeli ubijati odmah pred kućom.⁸³ Toga je dana ubijen najveći broj djece i maloljetnika na području Prijedora u 1992. godini.

⁷² *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 53, 131.

⁷³ ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 260, 261; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 72, 73.

⁷⁴ *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 362.

⁷⁵ Točan datum nestanka ove žrtve nije naveden. *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 307.

⁷⁶ ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 264; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 197, 199.

⁷⁷ „Roditelji ubijene djece Prijedora: Nisu ni znala šta je rat”.

⁷⁸ ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 262; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 383.

⁷⁹ BEGIĆ, *Genocid u Prijedoru – svjedočenja*, 253; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 229.

⁸⁰ *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 291, 292.

⁸¹ ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 314; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 302.

⁸² „Dan ‘čišćenja’ u Zecovima”.

⁸³ BEGIĆ, *Genocid u Prijedoru – svjedočenja*, 251.

U jednom je danu u tom selu ubijeno ili „nestalo” jedanaestero djece i maloljetnika prezimena Bačić. To su sestre Elvisa (11 godina) i Ferida (13 godina), Ernest (3 godine), braća Jasmin (8 godina) i Semir (5 godina), Nermin (13 godina) i njegova mlađa sestra Nermina (6 godina), Sabahudin (13 godina), Refika (5 godina), Zikret (16 godina) i njegova mlađa sestra Zikreta (10 godina).⁸⁴ Pored njih u Zecovima su istoga dana ubijena braća Senadin Behlić u devetoj i Aladin Behlić u dvanaestoj godini života,⁸⁵ 11-godišnji Nermin i njegova pet godina starija sestra Nermina Horozović.⁸⁶ „Sinu Nerminu je metak razvalio usta...”, svjedočio je otac ubijene djece.⁸⁷ Masovne zločine nad bošnjačkim civilima u Zecovima počinila je Rasavačka četa 6. bataljuna 43. motorizirane brigade Vojske SrRBiH. Komandant čete bio je Dušan Milunić. Sjedište čete, kao i rezervnoga sastava policije, bio je u prostorijama Mjesne zajednice Rasavci. Komandant rezervnoga sastava policije bio je Radomir Stojnić zvanj Grom.⁸⁸

Po završetku operacije zauzimanja područja Brda, odnosno sela na lijevoj obali Sane, Radio Prijedor objavio je da je palo „ustaško fundamentalističko uporište” i da je to veliki uspjeh srpske vojske.⁸⁹ Novinari Radio Prijedora nisu našli za shodno izvijestiti i o ubijenoj djeci, maloljetnicima ili drugim civilima.

Pet dana nakon početka napada najavljen je nastavak „čišćenja” sela na lijevoj obali.⁹⁰ Pojedince koji su bježali od „čišćenja” srpski su vojnici zarobili i odveli na komandno mjesto u Miskoj Glavi, jedno u nizu mjesta nezakonitih zatočenja civila. Neki su zatočnici nakon zlostavljanja ondje i ubijeni.⁹¹ Kao mjesto „nestanka” 17-godišnjega Edina Siječića navodi se Miska Glava. Kasnije ekshumacije na lokalitetu masovne grobnice Redak potvrdit će da je tu i ubijen.⁹²

„Čišćenje” lijeve obale Sane nastavljeno je istovremeno kada su preživjeli odvedeni u logore i druga mjesta zatočenja. Almir Redžić i Midhet Salihović ubijeni su u Čarakovu u 15. godini života. Tu su ekshumirani njihovi posmrtni ostaci.⁹³ Najmlađe žrtve u posljednjoj fazi „čišćenja” lijeve obale bila su braća Vahid i Namir Redžić. Trogodišnji Namir i 8-godišnji Vahid ubijeni su u Čarakovu. Tijela te djece ekshumirana su na prijedorskom groblju Pašinać.⁹⁴

⁸⁴ *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 42-45.

⁸⁵ *Isto*, 52, 55.

⁸⁶ BEGIĆ, *Genocid u Prijedoru – svjedočenja*, 253; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 204.

⁸⁷ „Ubistva djece u Zecovima”.

⁸⁸ „Učešće u akciji u Zecovima”.

⁸⁹ ICTY, Predmet br. IT-95-5-T, *Pred pretresnim vijećem, Tužilac protiv Radovana Karadžića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 24. 3. 2016.), paragraf 1673.

⁹⁰ ICTY, Komanda 1. KK, *Redovni borbeni izvještaj*, Str. pov. br. 44-1/257, 25. 7. 1992.

⁹¹ ICTY, Predmet br. IT-97-24-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 31. 7. 2003.), paragrafi 197. i 198.

⁹² Posmrtni ostaci žrtava ubojstva u Domu Miska Glava prebaćeni su na lokaciju Redak. *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 364.

⁹³ ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 300, 344; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 350, 360.

⁹⁴ ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 460; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 352, 353.

Maloljetnici iz tih sela ubijani su u drugim dijelovima prijedorske općine. U prijedorskom predgrađu Tukovi ubijen je 17-godišnji Samir Karagić iz Rizvanovića. Njegovi posmrtni ostaci ekshumirani su u Tomašici.⁹⁵ U istom mjestu ubijeni su 15-godišnji Jasmin Karagić i 16-godišnji Emir Čaušević. Emirovo tijelo bit će prebačeno u Rakovčane i ekshumirano. Prebačeno je i mrtvo tijelo 17-godišnjega Edina Čauševića, ubijenog u rodnim Hambarinama, a ekshumiranog u Rizvanovićima.⁹⁶ U Ravskoj, gdje je bio u bijegu nakon „čišćenja” njegova sela, ubijen je 17-godišnji Edis Ejupović iz Hambarina.⁹⁷

Prilikom napada na sela lijeve obale Sane mnogi maloljetnici odvedeni su u prijedorske logore. Jedna grupa maloljetnika odvedena je u Keraterm. Nedžad Kadić, Amir Karagić, Nihad Avdić i Sakib Pašić, sva četvorica rođena 1976., ubijeni su, kako je navedeno, 23. odnosno 25. srpnja 1992. u tom logoru. Datum njihova ubojstva implicira da su žrtve masakra u prostoriji br. 3, kada je 24. srpnja ubijeno preko 160 zatočenika.⁹⁸ Sakibovi i Amirovi posmrtni ostaci pronađeni su u masovnim grobnicama Jakarina kosa i Stari Kevljani,⁹⁹ a Nedžadovi u Tomašici.¹⁰⁰

Iz logora Trnopolje 21. kolovoza 1992. izvedeno je oko 200 zatočenika. Interventni vod prijedorske policije zaustavio ih je na lokaciji Korićanske stijene, gdje su postrojani na rub litice i strijeljani.¹⁰¹ Među žrtvama masakra bio je i Elvir Kararić. Kao 16-godišnjak, ujedno je najmlađa žrtva toga masakra. Na toj su lokaciji ekshumirani njegovi posmrtni ostaci.¹⁰²

Dio Bošnjaka i Hrvata ipak je uspio ostati na području općine i nakon što su srpske snage zauzele njezin cjelokupni teritorij krajem ljeta 1992. godine. Velika većina njih, ugrožena i diskriminirana, bila je osuđena na borbu za preživljavanje. No, i dalje je bilo zločina nad djecom i maloljetnicima preostalih Bošnjaka i Hrvata na području općine Prijedor. Uoči nove godine u Volaru je ubijen 14-godišnji Stipo Tukerić. U istom selu pronađeni su njegovi posmrtni

⁹⁵ BEGIĆ, RAMIĆ, ALIŠIĆ, *Tomašica – masovna grobnica*, 92; ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 443; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 251.

⁹⁶ ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 274, 299; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 86, 250.

⁹⁷ *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 146.

⁹⁸ ICTY, Predmet br. IT-95-8-T, *Pred pretresnim vijećem, Tužilac protiv Duška Sikirice, Damira Došena, Dragana Kolundžije, Presuda* (Den Haag: ICTY, 13. 11. 2001.), paragrafi 101.-103.

⁹⁹ ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 410; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 239, 249, 340.

¹⁰⁰ BEGIĆ, RAMIĆ, ALIŠIĆ, *Tomašica – masovna grobnica*, 92.

¹⁰¹ Opširnije: *Knjiga nestalih opštine Prijedor*; ICTY, Predmet br. IT-08-91-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Miče Stanišića i Stojana Župljanina, Presuda* (Den Haag: ICTY, 27. 3. 2013.), paragraf 467.; ICTY, Komanda 22. Ipbr, op. Br. 21/8, broj: 43/4, 21. 8. 1992.; ICTY, Predmet br. IT-02-59-T, *Pred pretresnim vijećem I, Tužilac protiv Darka Mrđe, Presuda* (Den Haag: ICTY, 31. 3. 2004.), paragraf 272.

¹⁰² ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995.*, 479; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 252.

ostaci.¹⁰³ Jedan od najupečatljivijih „slučajeva” onih koji su ostali bio je slučaj grupe kozaračkih Bošnjaka koji su se krili u zemunicama na Kozari od pada Kozarca do proljeća 1993. godine. Dakle, preživjeli su zimu na planini i bili stalno izloženi životnoj opasnosti jer su srpske vojne i policijske strukture konstantno „pretresale teren” u potrazi za „preostalim ekstremistima”, „mudžahe-dinima” ili „ustašama”, kako su srpski nacionalistički mediji nazivali Bošnjake i Hrvate. Tek u prvoj polovini 1993. pronađene su zemunice i civili u njima.¹⁰⁴ Svi su ubijeni, a među njima 12-godišnja Maida Bašić i 15-godišnji Enver Bašić i Armin Jakupović. Maidini posmrtni ostaci, za razliku od Enverovih i Arminovih, koji još uvijek nisu pronađeni, ekshumirani su na lokalitetu Bešića poljana.¹⁰⁵ Nekoliko mjeseci nakon masakra na Kozari te stalnih napada na imovinu preostalih Bošnjaka u Prijedoru nastavljeni su zločini nad djecom i maloljetnicima bošnjačke i hrvatske nacionalnosti. Tijekom kolovoza 1993. u prijedorskom predgrađu Puharska ubijen je 17-godišnji Elvedin Mešić.¹⁰⁶ U selu Ćela u lipnju 1994. ubijen je 15-godišnji Krešimir Pranjić.¹⁰⁷ Tijekom i nakon počinjenja ratnih zločina civili, od čega najviše djeca, žene i starci, deportirani su u srednju Bosnu.¹⁰⁸ Maloljetnici nisu bili sigurni ni u izbjeglištvu. Nakon što je s obitelji protjeran iz Prijedora, 15-godišnji Anel Ališić poginuo je 11. srpnja 1993. u izbjeglištvu u Travniku.¹⁰⁹

Zločinima počinjenim nad djecom i maloljetnicima srpske vojne i policijske strukture prekršile su, pored Ženevske konvencije iz 1949., i Konvenciju o pravima djeteta koju je 1989. donijela Generalna skupština Ujedinjenih naroda.¹¹⁰

Srpske vojne i policijske strukture kao i lokalna ili regionalna vlast pod kontrolom SDS-a imale su mogućnost evakuirati djecu, žene i starce s područja koja su namjeravale napasti. To nisu učinile, pa su te kategorije izložile napadima. Odbijanjem da se evakuiraju djeca srpska je vlast prekršila čl. 17. o zaštiti djece Ženevske konvencije iz 1949., gdje stoji da su „strane u sukobu obvezne evakuirati djecu s područja zahvaćenih ratom”.¹¹¹ Samom činjenicom da srpske vojne i policijske strukture to nisu osigurale ni prije napada, djeca i maloljetnici dovedeni su u neposrednu opasnost. Posljedice toga ubojstvo

¹⁰³ *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 388.

¹⁰⁴ ICTY, CSB Banja Luka, Detašman SNB Prijedor, *Plan odbrane u slučaju agresije na područje RO Prijedora*, 14. 5. 1993.

¹⁰⁵ KLIKO, „Prilog proučavanju stradanja Bošnjaka i Hrvata Prijedora 1992.”, 348, bilj. 25, 26; *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 49.

¹⁰⁶ *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 300.

¹⁰⁷ *Isto*, 345.

¹⁰⁸ Na području ARK-a formirano je posebno tijelo sa zadatkom da iseli bošnjačke i hrvatske civile s područja te samoproglašene regije. ICTY, *Službeni glasnik Autonomne regije Krajina*, broj 1, Banjaluka, 5. 6. 1992.

¹⁰⁹ *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 30.

¹¹⁰ „Konvencija o pravima djeteta”.

¹¹¹ „Children and Armed Conflict”.

je 102 djece i maloljetnika (94 bošnjačke i 8 hrvatske nacionalnosti), od čega 92 muškoga i 10 ženskoga spola. Najviše ih je, točnije 36 ubijenih, bilo u dobi između 13 i 16 godina. Mlađe od 13 godina je 25 ubijene djece.¹¹²

Znatan, ako ne i veći dio preživjele bošnjačke i hrvatske djece i maloljetnika u Prijedoru bili su žrtve drugih oblika zločina koji su neizbježno utjecali, u većoj ili manjoj mjeri, na njihov mentalni integritet: izloženost ratnim djelovanjima, ranjavanje i ubojstvo najbližih, nasilno i neočekivano napuštanje mjesta življenja, percipiranje rušenja i uništavanja svoje kuće, nasilno odvajanje od roditelja i drugih dragih osoba, nestanak neke od dragih osoba, perceptivni doživljaj zlostavljanja roditelja ili neke drage osobe i dr.¹¹³

Prilog

Popis ubijene djece i maloljetnika s područja općine Prijedor

	Prezime i ime	Godina rođenja	Mjesto i datum stradanja
1.	Alagić Sulejman	1974.	Rizvanovići, 20. 7. 1992.
2.	Ališić Anel	1978.	Travnik, 11. 7. 1993.
3.	Avdić Muhamed	1975.	Bišćani, 20. 7. 1992.
4.	Avdić Nihad	1976.	Keraterm, 23. 7. 1992.
5.	Bačić Elvisa	1981.	Zecovi, 25. 7. 1992.
6.	Bačić Ernest	1989.	Zecovi, 25. 7. 1992.
7.	Bačić Ferida	1979.	Zecovi, 25. 7. 1992.
8.	Bačić Jasmin	1984.	Zecovi, 25. 7. 1992.
9.	Bačić Nermin	1979.	Zecovi, 25. 7. 1992.
10.	Bačić Nermina	1986.	Zecovi, 25. 7. 1992.
11.	Bačić Refika	1987.	Zecovi, 25. 7. 1992.
12.	Bačić Sabahudin	1979.	Zecovi, 25. 7. 1992.
13.	Bačić Semir	1987.	Zecovi, 25. 7. 1992.
14.	Bačić Sudbin	1975.	Bišćani, 23. 7. 1992.
15.	Bačić Zikret	1976.	Zecovi, 25. 7. 1992.
16.	Bačić Zikreta	1982.	Zecovi, 25. 7. 1992.
17.	Bašić Maida	1981.	Kozara, 12. 2. 1993.
18.	Bašić Enver	1978.	Kozara, 16. 4. 1993.
19.	Behlić Aladin	1980.	Zecovi, 25. 7. 1992.
20.	Behlić Anel	1990.	Čarakovo, 23. 7. 1992.
21.	Behlić Ermin	1976.	Čarakovo, 23. 7. 1992.
22.	Behlić Senadin	1983.	Zecovi, 25. 7. 1992.
23.	Bešić Edin	1976.	Kozarac, 26. 5. 1992.

¹¹² BEGIĆ, *Genocid u Prijedoru – svjedočenja*, 250, 251.

¹¹³ ŠESTANOVIĆ, „Zločini nad mentalnim integritetom djece Bosanske krajine”, 639, 640.

	Prezime i ime	Godina rođenja	Mjesto i datum stradanja
24.	Bešić Kemal	1977.	Kozarac, 2. 6. 1992.
25.	Blažević Suad	1974.	Kozarac, 27. 5. 1992.
26.	Brdar Emsud	1976.	Kurevo, 23. 7. 1992.
27.	Brdar Jasmin	1976.	Kurevo, 23. 7. 1992.
28.	Brdar Samir	1976.	Kurevo, 23. 7. 1992.
29.	Čaušević Edin	1975.	Hambarine, 7. 8. 1992.
30.	Čaušević Emir	1976.	Tukovi, 19. 8. 1992.
31.	Dedić Damir	1975.	Bišćani, 20. 7. 1992.
32.	Denić Elvis	1974.	Kozarac, 9. 7. 1992.
33.	Dolić Vjekoslav	1975.	Čarakovo, 23. 7. 1992.
34.	Duračak Đemal	1975.	Trnopolje, 9. 7. 1992.
35.	Duratović Enes	1975.	Bišćani, 20. 7. 1992.
36.	Duratović Halid	1977.	Bišćani, 20. 7. 1992.
37.	Dženanović Ajdin	1983.	Donji Garevci, 22. 7. 1992.
38.	Dženanović Alen	1987.	Donji Garevci, 22. 7. 1992.
39.	Dženanović Idriz	1976.	Prijedor, lipanj 1992.
40.	Dženanović Maida	1975.	Donji Garevci, 22. 7. 1992.
41.	Đonlagić Fehim	1975.	Omarska, 12. 6. 1992.
42.	Ejupović Edis	1975.	Ravska, 10. 8. 1992.
43.	Forić Amir	1980.	Kamičani, 29. 6. 1992.
44.	Forić Mirsad	1974.	Kozaruša, srpanj 1992.
45.	Habibović Almir	1975.	Hambarine, 2. 6. 1992.
46.	Hadžić Jasmin	1974.	Bišćani, 20. 7. 1992.
47.	Hajrudin Jasmin	1975.	Bišćani, 20. 7. 1992.
48.	Harca Miroslav	1975.	Trnopolje, 6. 6. 1992.
49.	Hegić Fahrudin	1976.	Kozarac, 1992.
50.	Hegić Fikret	1974.	Bišćani, 20. 7. 1992.
51.	Hodžić Alija	1974.	Kozarac, 26. 6. 1992.
52.	Hopovac Adis	1986.	Zecovi, 23. 7. 1992.
53.	Hopovac Ibrahim	1984.	Zecovi, 23. 7. 1992.
54.	Horozović Nermin	1981.	Zecovi, 25. 7. 1992.
55.	Horozović Nermina	1976.	Zecovi, 25. 7. 1992.
56.	Hrnić Zlata	1977.	Modriča, 1992.
57.	Jakupović Armin	1977.	Kozara, 15. 4. 1993.
58.	Kadić Dževdet	1974.	Bišćani, 20. 7. 1992.
59.	Kadić Edin	1975.	Bišćani, 20. 7. 1992.
60.	Kadić Edin	1974.	Bišćani, 20. 7. 1992.
61.	Kadić Elvis	1977.	Ljubija, 24. 7. 1992.
62.	Kadirić Admir	1974.	Rizvanovići, 20. 7. 1992.
63.	Kadirić Fahrudin	1976.	Rizvanovići, 20. 7. 1992.
64.	Kadirić Nedžad	1976.	Keraterm, 23. 7. 1992.

	Prezime i ime	Godina rođenja	Mjesto i datum stradanja
65.	Kadirić Sanel	1978.	Ljubija, 20. 7. 1992.
66.	Kadirić Suad	1975.	Bišćani, 20. 7. 1992.
67.	Kaltak Almir	1975.	Bišćani, 20. 7. 1992.
68.	Karagić Amir	1976.	Keraterm, 25. 7. 1992.
69.	Karagić Jasmin	1977.	Tukovi, 27. 7. 1992.
70.	Karagić Samir	1974.	Tukovi, 20. 7. 1992.
71.	Kararić Elvir	1976.	Korićanske stijene, 21. 8. 1992.
72.	Kenjar Muhamed	1981.	Kozarac, 24. 5. 1992.
73.	Mahmuljin Faruk	1975.	Kozarac, 26. 5. 1992.
74.	Mahmuljin Midhat	1975.	Trnopolje, 5. 7. 1992.
75.	Marošlić Almir	1976.	Prijedor, 30. 5. 1992.
76.	Matanović Ervin	1976.	Mušanica, 24. 7. 1992.
77.	Matanović Goran	1977.	Ravska, 25. 7. 1992.
78.	Matanović Predrag	1974.	Mušanica, 24. 7. 1992.
79.	Matanović Zoran	1975.	Mušanica, 24. 7. 1992.
80.	Mešić Elvedin	1975.	Puharska, 2. 8. 1993.
81.	Mlinar Luka	1976.	Briševo, 25. 7. 1992.
82.	Muhić Nedžad	1975.	Kurevo, srpanj 1992.
83.	Mulalić Emira	1987.	Trnopolje, 22. 10. 1992.
84.	Pašić Sakib	1976.	Keraterm, 25. 7. 1992.
85.	Poljak Ilijaz	1975.	Donji Garevci, 9. 7. 1992.
86.	Pranjić Krešimir	1979.	Ćela, 8. 6. 1994.
87.	Ramulić Kemal	1974.	Bišćani, 20. 7. 1992.
88.	Redžić Almir	1977.	Čarakovo, 26. 7. 1992.
89.	Redžić Namir	1989.	Čarakovo, 24. 8. 1992.
90.	Redžić Vahid	1984.	Čarakovo, 24. 8. 1992.
91.	Salihović Midhet	1977.	Čarakovo, 27. 7. 1992.
92.	Selimović Elvir	1975.	Kurevo, 23. 7. 1992.
93.	Siječić Edin	1974.	Miska Glava, srpanj 1992.
94.	Softić Velid	1992.	Banja Luka, 20. 5. 1992.
95.	Šarčević Elvis	1979.	Rizvanovići, 20. 7. 1992.
96.	Švraka Mirsad	1975.	Kurevo, 30. 5. 1992.
97.	Talundžić Almir	1975.	Kozarac, 24. 5. 1992.
98.	Tatarević Amir	1974.	Zecovi, 23. 7. 1992.
99.	Tukerić Stipo	1978.	Volar, 30. 12. 1992.
100.	Vojniković Sanel	1977.	Bišćani, 20. 7. 1992.
101.	Zulić Admir	1975.	Prijedor, 30. 5. 1992.
102.	Žerić Armin	1974.	Kozaruša, 26. 5. 1992.

Zaključak

Od početka napada srpskih vojnih i policijskih snaga u svibnju 1992. do sredine 1994. na području općine Prijedor ubijeno je, prema dosadašnjim istraživanjima, 102 djece i maloljetnika bošnjačke i hrvatske nacionalnosti (94 bošnjačke i 8 hrvatske nacionalnosti). Ubijeni su isključivo zbog svoje nacionalne ili vjerske pripadnosti, a počinioci su pripadnici srpskih vojnih i policijskih struktura. Najviše ih je ubijeno tijekom napada na bošnjačka i hrvatska sela na lijevoj obali rijeke Sane, ukupno 58. U napadu i „čišćenju” područja Kozarca ubijeno je 16, a tijekom „čišćenja” Prijedora i područja Ljubije 17 djece i maloljetnika. Slijedilo je odvođenje civila u logore, a među zatočenicima u Omarskoj, Keratermu i Trnopolju te u drugim mjestima zatočenja djeca i maloljetnici bili su izloženi torturama, od čega posebno treba naglasiti slučajeve silovanja djevojčica. Devetero djece i maloljetnika ubijeno je u prostorijama tih logora ili su iz njih izvedeni i ubijeni na drugim lokacijama. Dvoje djece čije je prebivalište do 1992. bilo na području Prijedora ubijeno je izvan teritorija općine. Preživjela djeca i maloljetnici deportirani su s područja Prijedora. I u slučaju ubojstva i deportacije djeca i maloljetnici žrtve su ratnih zločina, čime su, uz neposredne počinioce, srpski lokalni, regionalni i „republički” dužnosnici prekršili Ženevsku konvenciju iz 1949. i Konvenciju o pravima djeteta iz 1989. godine. Odgovornost srpskih lokalnih, regionalnih i „republičkih” vlasti ogleda se i u nepoduzimanju mjera za sprečavanje zločina te nekažnjavanju počinitelja. Pored toga, golemom broju djece ubijen je jedan ili oba roditelja (posebno treba imati u vidu činjenicu da je među ukupnim brojem žrtava i 256 žena) tijekom počinjenja masovnih ratnih zločina na području Prijedora, u kojem je ubijeno 3173 civila bošnjačke i hrvatske nacionalnosti.

Izvori

Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine. *Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava 1991. godina. Nacionalni sastav stanovništva – Rezultati za Republiku po opštinama i naseljenim mjestima 1991.* Sarajevo, decembar 1993. godine, Statistički bilten broj 234.

FMUP BiH: Federalno Ministarstvo unutrašnjih poslova Bosne i Hercegovine

ICTY: International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia [Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju], www.icty.org:

- Crveni krst Republike Srpske.
- CSB Banja Luka.
- Komanda 1. krajiškog korpusa Vojske SrRBiH / Vojske RS.
- Komanda 2. krajiškog korpusa Vojske SrRBiH / Vojske RS.
- Komanda 22. lpbr.
- Krizni štab opštine Prijedor.

- SJB Prijedor.
- Skupština opštine Prijedor.
- Skupština srpskog naroda opštine Prijedor.
- Skupština zajednice opština Bosanske krajine.
- *Službeni glasnik Autonomne regije Krajina*.
- Štab TO Kozarac.

Knjiga nestalih opštine Prijedor – Ni krivi ni dužni. Prijedor: Udruženje Prijedorčanki „Izvor”, 2012.

MRKALJ-DURBEN, Mirveta. *Mama, hier gibt es Licht*. Wuppertal: Bosnisches Wort, 2014.

SIVAC, Nusret. *Kolika je u Prijedoru čaršija*. Sarajevo: Bonik, 1995.

Sudske presude

ICTY: International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia [Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju], www.icty.org:

- Predmet br. IT-02-54-T, Tužilac protiv Slobodana Miloševića.
- Predmet br. IT-02-59-T, Tužilac protiv Darka Mrđe.
- Predmet br. IT-08-91-T, Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina.
- Predmet br. IT-94-1-T, Tužilac protiv Duška Tadića.
- Predmet br. IT-95-5-T, Tužilac protiv Radovana Karadžića.
- Predmet br. IT-95-8-T, Tužilac protiv Duška Sikirice, Damira Došena i Dragana Kolundžije.
- Predmet br. IT-97-24-T, Tužilac protiv Milomira Stakića.
- Predmet br. IT-98-30-T, Tužilac protiv Miroslava Kvočke, Milojice Kosa, Mlade Radića, Zorana Žigića i Dragoljuba Prcaća.
- Predmet br. IT-99-36-T, Tužilac protiv Radoslava Brđanina.

Elektronički izvori

„25 godina od genocida u Prijedoru – Govor ptica genocidom rastjeranih”. Portal preporod.com, 20. 7. 2017. Pristup ostvaren 19. 10. 2018. <https://www.preporod.com/index.php/sve-vijesti/drustvo/aktuelno/item/7740-25-godina-od-genocida-u-prijedoru-govor-ptica-genocidom-rastjeranih>.

„Children and Armed Conflict”. United Nations. Pristup ostvaren 4. 10. 2018. www.unicef.org/emerg/files/HSNBook.pdf.

„Dan ‘čišćenja’ u Zecovima”. Portal justice-report.com, 29. 5. 2015. Pristup ostvaren 21. 9. 2018. <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/dan-čišćenja-u-zecovima>.

„Emir Mulalić / Potresna priča oca najmlađe žrtve koja je danas ukopana u Prijedoru”. Portal radiosarajevo.ba, 20. 7. 2016. Pristup ostvaren 17. 9. 2018. <https://www.radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/potresna-prica-oca-najmlade-zrtve-koja-je-danas-ukopana-u-prijedoru/232552>.

„Konvencija o pravima djeteta”. United Nations. Pristup ostvaren 4. 10. 2018. www.unicef.org/bih/ba/Konvencija_o_pravima_djeteta.pdf.

„Roditelji ubijene djece Prijedora: Nisu ni znala šta je rat”. Portal balkans.aljazeera.net, 31. 5. 2015. Pristup ostvaren 17. 9. 2018. <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/roditelji-ubijene-djece-prijedora-nisu-ni-znala-sta-je-rat>.

„Selak: VRS kod Prijedora ubila najmanje 800 mještana”. Portal nezavisne.com, 25. 9. 2012. Pristup ostvaren 18. 10. 2018. <https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Selak-VRS-kod-Prijedora-ubila-najmanje-800-mjestana/160135>.

„Ubistva djece u Zecovima”. Portal justice-report.com, 2. 10. 2015. Pristup ostvaren 5. 10. 2018. <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/gubitak-dvoje-djece-u-zecovima>.

„Ubistvo rođaka”. Portal justice-report.com, 2. 6. 2015. Pristup ostvaren 18. 9. 2018. <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/strijeljanje-rođaka>.

„Učešće u akciji u Zecovima”. Portal justice-report.com, 1. 7. 2016. Pristup ostvaren 23. 9. 2018. <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/učešće-u-akciji-u-zecovima>.

Literatura

BEGIĆ, Mujo. *Genocid u Prijedoru – svjedočenja*. Zagreb; Sarajevo: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata; Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2015.

BEGIĆ, Mujo; RAMIĆ, Senadin; ALIŠIĆ, Zlatan. *Tomašica – masovna grobnica*. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2015.

KLIKO, Amir. „Prilog proučavanju stradanja Bošnjaka i Hrvata Prijedora 1992.” *Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu XVII* (2014), br. 3: 341-354.

ODOBAŠIĆ, Jasmin. *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995*. Sarajevo: Bošnjačka zajednica kulture „Preporod”, 2015.

RADAKOVIĆ, Ilija T. *Besmislena YU ratovanja*. Beograd: Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji (1941-1945), 1997.

ŠADINLIJA, Mesud. *Teritorijalna odbrana Bosne i Hercegovine 1986 – 1992*. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2013.

ŠESTANOVIĆ, Muhamed. „Zločini nad mentalnim integritetom djece Bosanske krajine”. U: *Zločini u Bosanskoj krajini za vrijeme agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu 1991-1995*, ur. Muharem Kreso i Samija Rizvanović. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2011, 638-646.

SUMMARY

Crimes against Children and Minors in Prijedor from 1992 to 1994

In order to take control of the entire Prijedor Municipality, Serbian military and police forces conducted attacks on areas in which Bosniaks or Croats were the majority population. Thus, Kozarac and its surroundings were attacked on 24 May 1992, soon followed by the Ljubija area. From 24 to 26 May 1992, the Serbian authorities formed the camps Omarska, Keraterm, and Trnopolje as well as several other places of internment. Captive Bosniaks and Croats from the city and municipality of Prijedor were brought and imprisoned there. The municipality was completely conquered in the second half of July 1992, when the Bosniak and Croat villages on the left bank of the Sana were attacked. According to data gathered thus far, 3,173 Bosniaks and Croats were killed on the territory of Prijedor Municipality.

Victims of all the mentioned crimes included children and minors, killed exclusively due to their national or religious affiliation. In addition, many were subjected to imprisonment, expulsion, or other forms of crime. This paper is focused on the murders of 102 children and minors, based on records of missing and exhumed persons. The dates of their disappearances were recorded based on when their families reported them, which does not necessarily mean they were killed on those dates. The discovery of their remains during the exhumations and the fact that these bodies, and those that have yet to be exhumed, have been recorded in the database of the International Commission on Missing Persons (ICMP) are proof of the murders of said children and minors.

Key words: Prijedor; crimes; children; minors; Army of Republika Srpska; police